

NOS

Nr 4 2012 Årgång 34

Medlemsorgan för Föreningen Natur och Samhälle i Norden

Föreningen Natur och Samhälle i Norden (FNSiN)

FNSiN grundades år 1973

Ur föreningens stadgar:

§2 Föreningen skall samla intresserade av natur och samhälle i Norden till allsidiga studier därav. Genom studieverksamhet, föreläsningar, exkursioner och publikationer skall Föreningen sprida kunskap om natur och samhälle med huvudinriktning på Norden. Föreningen är en religiöst och partipolitiskt obunden ideell förening.

§3 Föreningens huvudsakliga intresseområden är Danmark, Finland, Färöarna, Grönland, Island, Norge, Sverige och Åland samt områden med historisk eller annan anknytning till länderna i Norden.

FNSiN samarbetar med Studieförbundet Vuxenskolan och med andra föreningar. FNSiN ingår i Förbundet för Ekoparken. Läs mer på vår hemsida www.fnsin.nu.

Föreningens adress:

c/o Eva Innings
Dalgårdsvägen 55
121 33 Enskededalen
08-774 12 53(b)

Föreningens lokal Baltzar har adress
Baltzar von Platens gata 11

Medlemsavgiften 2012:

Fullbetalande medlem 160 kr
Ny dito efter 1/7 80 kr
Familjemedlem 80 kr

Plusgiro: 67 01 50- 2

Medlemsavgifter och beställning av skrifter

NOS redaktion: Bente af Edholm, Erik Elvers, Soili Bisi Ström, Unn Hellsten (adresser, se styrelsen), Anders Schærström

Ansvarig utgivare: **Anders Schærström**,
Kometvägen 49, 183 48 Täby;
08-758 30 03; 070-693 91 28.
E-post: anders.schaerstrom@telia.com

Material till NOS skickas till:
nos.fnsin@gmail.com

NOS har ISSN: 0348-7970

NOS utkommer 4 ggr/år.
Manusstopp 1 dec/mars/juni resp. sept.

Internet: Hemsida: www.fnsin.nu

FNSiN, styrelse

Ordförande
Bente af Edholm
Fritiofsvägen 4
182 54 Djursholm
08-622 55 25; 070-400 01 99
bente.fnsin@gmail.com

Vice ordförande:
Soili Bisi-Ström
Fatburs Kvarng.14
118 64 Stockholm
08-19 12 52 (b)
070-370 07 75
bisi-strom@bredband.net

Sekreterare

Monica Ajne
Kritvägen 3
141 34 Huddinge
08-711 58 15 (b)
b.m.ajne@telia.com

Kassör:

Eva Innings
Dalgårdsvägen 55
121 33 Enskededalen
08-774 12 53(b), 070-491 67 14;
08- 653 5405
eva.innings@telia.com

Övriga ledamöter

Birgitta Traxel
Vesslevägen 40nb
167 67 Bromma
08-25 03 35 (b)
Birgitta.traxel@gmail.com

Camilla Berg
Fredrikslundsvägen14
168 34 Bromma
08-26 25 84
Camiila_berg@spray.se

Erik Elvers
Illerstigen 28
170 71 Solna
08-85 84 88(b)
E.elvers@bredband.net

Hans Weimer
Ferievägen 53
168 41 Bromma
08-37 39 52;070-374 07 53

Per-Ulf Allmo
Tullingebergsvägen 15
146 45 Tullinge
08-778 29 73
Per-ulf@allmo.se

Unn Hellsten
Lagavägen 13
128 43 Bagarmossen
08-600 26 42 (b)
Unn.hellsten@telia.com

Webbansvarig:

Monika Kristensson
Sickla Kanalgata 12
120 67 Stockholm
08-641 50 11 (b)

Kontaktperson,
FNSiN Östergötland
Håkan Bley
Sköldvägen 18
61633 Åby
011-63169 (b) 011-191125 (a)

Våra böcker:

	normal	medlem
De goda ogräsen	75	50
Estland	50	30
Gotska Sandön, ny	100	75
Kall ökensand	75	50
Spetsbergen	50	30
Tyresta	20	10

(Porto tillkommer)

Beställ genom Eva Innings 08-774 12 53;
eva.innings@telia.com.

Omslagsbilder:

Framsidan: Lappuggla. Foto: Birgitta Kalb

Baksidan: Mats Gullberg som bromsare på järnvägen i Jädraås. Foto: Hans Kvarneby,

Ordföranden har ordet

Trots den regntunga sommaren kunde ändå årets Spelmansstämma på Skansen genomföras, som en avslutning på sommarens alla spelmannsstämmor utomhus. Ett flertal FNSiN-medlemmar är även aktiva utövare av folkmusik och folkdans, så att ses på Skansen blir som en upptakt till höstens programpunkter med bärplockning, vandringar, exkursioner och föredrag.

Så här i hösttider är intresset stort för svampplockning, exkursioner och en resumé över sommarens resmål. Målet för årets landskapsresa var **Bergslagen**. Med **Örebro** som basstation gick dagsturerna till både Närke och Västmanland. Mer om detta i nästa NOS. Septembers höjdpunkt blev den arkeologiska exkursionen till Ornös fornlämningar, ledd av FNSiN's arkeolog Kjell Linnér **under en strålande** vacker höstdag. Läs mer under rubriken "Hur gick det?" (Se bilderna här intill.)

(Den varma och blöta sensommaren och hösten har inneburit stora skördar för alla svampälskare, inte bara i Sverige. Det är ju bara svamparnas fruktkroppar man plockar, men i underjorden är svamparna stora som hus, ibland till och med som stadsdelar till ytan. Mykorrhizasvampar kallas de som lever i fredlig symbios med träden och utbyter energi, vatten och näringsämnen (jfr. som uppkopplade nätverk). Tryffel, är

en svamp som växer upp till en meter ner under jordytan, har fått sitt namn efter det latinska ordet för knöl "tuber" och kallas även för det vita guldet (kilopris ca 40 000 kr). Visste ni att en bra tryffelhund **lä**r kunna kosta uppemot 250 000 kronor.

I detta nr av NOS kan man läsa en kulturhistorisk artikel om svamp, skriven av FNSiN's svampexpert Ingegerd Hosinsky.

Bär- och svampplockande människor kan beskrivas som skogsmänniskor, enligt en ny avhandling vid SLU Alnarp av forskaren Anna Adevi. Naturen är viktig för människors rekreation/rehabilitering och vi tycks må bäst i vår barndoms landskap. **Beroende på var vi växt upp** så dras vi till olika landskapstyper och kan nu delas in i skogs-, havs-, slätt- och sjömanniskor. Slättmänniskor kopplar av med trädgårdsarbete, sjömanniskor tar promenader och havsmänniskor gillar att jogga och cykla. Men vad händer då med kommande generationer som vuxit upp i städerna? Urbanforskare brukar framhäva vikten av lokala ekosystem, urban odling samt ekologiska stadsrum där trafik kan kombineras med ekologiska korridorer - "gröna bredband". Är den "postindustriella staden" ett kommande tema för Föreningen Natur och Samhälle i Norden?

Hösthälsning från

Bente

Kommentar till omslagsbilden

Omslagsbilden emanerar från ett möte med en lappuggla, som för en tid sedan gästade Lidingö. Det var första gången, så det var naturligtvis ett celebret besök och inte nog med det - det varade mer än en månad. Lappugglans vanliga utbredningsområde är Lappland och österöver (Sibirien). Min personliga förklaring till besöket är att det var lämmelår förra året (man kunde bokstavligen talat inte ens sätta ned foten utan att se sig för) men året efter som alltid lämmelfritt, maten räcker inte till alla och vissa nyfikna/företagsamma individer kollar då in nya jaktmarker. Visserligen är det ont om myrar på Lidingö, men kärren är desto fler och det verkar vara gott om föda. Under tiden vi plåtade satte den i sig inte mindre än 5 byten.

Erik Rosenberg gav på 50-talet ut "Fåglar i Sverige" med ganska träffande (och oöverträffade) beskrivningar av fåglar. Så här skriver han om lappugglan: "... nästan lika stor som berguven och har ett fantastiskt utseende. Om berguven liknar Hornper så liknar lappugglan själva "Tita Grå" - som bekant en trollpacka, för vilken Skam hyste största respekt...". Så sant, så sant.

Foto: Birgitta Kalb

Efter att ha genomklafsat ett antal kärn på Lidingö hittade jag den äntligen. Rosenberg hade helt rätt. Den jagar med hjälp av hörseln och kan trots hög vegetation slå till exakt på bytet. Vid något tillfälle tog det över 1 minut att konsumera bytet och jag tyckte mig höra någon muttra "det var ett j-a slingrande", men oftast var det klart på några sekunder.

Owe Lundin

Att prata i vädret – ord och uttryck

Den norska hemsidan yr.no innehåller inte bara väderprognoser, för 7 miljoner (!) platser runtom jorden, utan även en del artiklar och notiser. En sådan jämförde skandinaviska uttryck med väder, och det följande är hämtat därifrån med kompletteringar från Jón Friðjónsson: *Mergur málsins* (Reykjavík 1993), *Norstedts ordspråkslexikon* (Stockholm 1996; jämför uttryck på svenska, engelska, tyska, franska och spanska) och *Kosta skjortan eller bli bar om rumpan* (av Kerstin Johansson

och Mia Carlstedt, 2009; svenska uttryck och utländska motsvarigheter)

Vad gäller isländska uttryck hänvisas också till kapitlet Islands natur speglad i dess språk i FNSiN:s bok Kall ökensand och varma källor.

Natur och samhälle har formats, och formas, av väder och klimat och det är naturligt att målande uttryck därifrån är vanliga.

För att börja med ”att prata i vädret” heter det” *tåkeprat / tågesnak* på norska resp danska (*tåke/tåge* =

dimma; ”det dunkelt sagda är det dunkelt tänkta”).

Att vädra morgonluft?: *at vejre morgenluft* (da), *det lukter fugl* (no). Ordet vädra betyder ju inte bara att släppa in luft utan även att lukta, jämför ”släppa väder” som f ö på da och no heter slippe en vind.

En storm i ett vattenglas heter motsvarande på da, no och isl, och för upptinade relationer används orden *töväder / tøvær* (no) / *tøbrud* (da) om man nu inte använder uttrycket *efter regn kommer solsken* som har direkt motsvarighet i da och no.

En helt oväntad händelse betecknas på samma sätt på de nordiska språken: *en blix från klar himmel, som lyn fra klar himmel* (no, da) och *eins og þruma úr heiðskíru lofti* (isl; ’skír’ = klar, jämför skirat smör, ’þruma’ är för att vara exakt inte blixten utan åskmullret).

Förhoppningen att det som börjar dåligt skall få ett gott slut kan uttryckas mycket likartat på olika språk: *efter regn kommer solsken* heter på eng *a foul morning may turn into a fair day* eller *after black clouds clear wether*, fr *après la pluie, le beau temps*, ty *nach Regen folgt Sonne* och sp *después de la lluvia viene el buen tiempo*. Går det bra har man *vind i seglen* eller *i ryggen* både på sv och isl. Från Bibeln kommer uttrycket *att så vind och skörda storm*.

Att skenet bedrar kan på sv heta *alla moln ger inte regn* med precis motsvarande på eng, något *försvinner som dagg i solsken* även på isländska.

Dimman över en fuktig äng beskrivs på sv

Olycksmolnen hopar sig...

Foto: Claes Göran Ström

och no som att *älvorna dansar*, medan danskarna säger att *mosekonen brygger*.

På sv står ett kraftigt regn *som spön i backen*, om det nu inte rentav *regnar småspik*, medan norrmän och engelsmän säger att det *regnar hundar och katter* och danskarna att det *regner skomagerdrenge*. På tyska säger man att det regnar som från vattenkannor, på ryska att det regnar som ur en hink och på arabiska att det regnar i en enda stråle. I Italien regnar det i handfat, i Spanien kommer regnet i stora krus och i Ungern brister himlen.

Erik Elvers

Böcker

Vår världsatlas (Norstedts 2011)

Detta är en hemmakartbok, i relativt stort format (ca 25*30 cm) på drygt 160 sidor varav 60 sidor namnregister (med mer än 350 namn per sida!). Sverige visas på 14 sidor i skala 1:1.000.000, Norden och Baltikum på 12 sidor i skala 1:2M, övriga Europa på 8 sidor i skala 1:6M, övriga kontinenter på ca 25 sidor i skala

1:15M. Vidare finns ”miljööversikter” samt temperatur- och nederbördsöversikter för de olika världsdelarna, några sidor med flaggor och korta fakta för världens länder, flera översikter över befolkningstäthet, spädbarnsdödlighet, språk, religioner, energiproduktion och –förbrukning m m samt en intressant karta (med faktaruta) över det vidsträckta Amazonbäckenet. Kartor är en färskvara, men denna har t o m hunnit få med Sydsydän som egen stat.

De traditionella kartorna är tydliga och lättlästa. För Island noterar jag att þ återges med th medan ö behållits, och att accenter anges över a och o men inte över övriga vokaler förutom i Húnaflói.

De inledande faktakartorna är intressanta men bitvis förbryllande. Befolkningstätheten är som väntat mycket hög i östra Kina och längs Ganges och Nilen men anges vara < 1 person/km² i bl a stora delar av USA (inte bara Klippiga bergen utan även större delen av Nord- och Sydcarolina, Georgia, Florida, Alabama m fl stater i sydöst). Befolkningstillväxt, spädbarnsdödlighet och medellivslängd anges per land vilket lätt lurar ögat, områden närmare polerna som Kanada, Grönland och Ryssland är oproportionerligt sto-

ra i förhållande till staterna i Afrika. Men man ser hur begreppen samvarierar! I kartan över "Läs- och skrivkunnighet hos befolkningen över 15 år" häpnar jag över att denna på Island anges till 90-97 %, mot > 97 % i övriga länder i Central- och Nordeuropa. Kartan över tidszoner sägs visa avvikelse från mellaneuropeisk tid, men är skillnaden mot Greenwich-tid (GMT). Produktionen av råolja, sten/brunkol och energi totalt (omräknat till stenkol) i olika länder sägs vara i milj ton (dvs absoluta tal) men energikonsumtionen visas i ton stenkol/person, vilket – om det stämmer – försvårar jämförbarheten. De här faktakartorna är som sagt intressanta, men jag känner mig litet frågande inför en del av uppgifterna i dem.

Erik Elvers

Kjell Wiggers: Världens namn. Platser och deras betydelse.

Carlssons Bokförlag, Stockholm 2010. ca 180 sidor (illustrerad)

Det här är en både rolig och lustig bok. Den tar upp drygt 200 namn på platser rutom världen, och förklaringar till namnens betydelse och ursprung, som åtminstone undertecknad tycker är roligt att läsa om. Lustig är den i så motto att författaren inte begränsat sina mycket vildvuxna associationer, utan i de olika artiklarna kan man stöta på helt oväntade upplysningar om helt andra saker också. Artikeln om *Capri* börjar sålunda, något förbryllande, med meningen "Har ni stått i den svettiga bensinstinkande bilköen vid färjeläget i Gedsor någon gång?". Förklaringen är att båda namnen har med 'get' att göra, Gedsor kommet av Gedsor getudden och Capri av latinets caper, get.

Under *Keflavík* glider författaren över till isländsk namnskick och därifrån till Hrafn Gunnlaugsson och hans film Korpen flyger, och artikeln slutar "På engelska blir hrafn till raven och det svenska företaget Fjällräven blir fjällraven.se på hemsidan. Utlänningarna tror att dom köper korpgrer när dom köper rävgrejer. Om det nu spelar någon roll." (Författaren använder alltså, tyvärr, genomgående formen 'dom'.)

Till min glädje ser jag att författaren påpekar att *York* (på 700-talet Eoforwic) av vikingarna döp-

tes om till Jorvik med betydelsen Hästvik, och att New York av islänningar därför kallas Nýja Jörvík.

Glad blir jag även när jag läser om *Pitcairn* och ser att Anders Källgårds bok Öar betecknas som en utmärkt bok om öar och öbor. "Intressant och fantasieggande. Läs den!"

Detsamma vill jag säga även om Kjell Wiggers bok.

Erik Elvers

NOS i digital form

Nu finns samtliga nummer av NOS skannade och tillgängliga via föreningens hemsida – ända från ur-NOSen som var nr 1/1979. Numera lägger vi ut NOS även som en pdf-fil så strax efter att den har kommit från trycket.

De flesta år har det kommit ut fyra nummer, men under följd av år på 1980-talet och början av 1990-talet var vartannat nummer endast programblad. Tidvis har programmet ingått i NOS, under andra perioder har programmet trycks separat och det är i de fallen inte skannat.

På hemsidan finns en lista över innehållet i varje nummer (dock endast artiklar, inte smånotiser) för att du lättare ska kunna söka reda på en viss artikel och sedan gå på rätt nummer. Vissa artiklar finns också som separata pdf-filer. Välkommen till en nostalgisk och förhoppningsvis även lärorik upptäcktsfärd i arkivet!

Redaktionen och nätmästaren

Foto: Anders Schaerström

Perseus, Mykene och svampen

Adam drack ur näven, Noak ur en lerskål och Vår Herre ur en svamp, berättar Strindberg i Mäster Olof. Ur en tvättsvamp, väl att märka. Men Perseus drack ur en riktig svamp. Han blev törstig och kom till en källa, men där fanns inget dryckeskärl. Intill källan fann han en svamp som han bröt och drack ur. På denna plats grundade han en stad som fick namnet Mykene – mykes betyder svamp på grekiska. Här utvecklades en av Greklands allra äldsta kulturer.

Men ordet mykes kan också beteckna föremål som har formen av en svamp, t. ex. svärdsfästets knopp. Det råkade Perseus tappa, och därav fick den nya staden sitt namn, enligt en annan saga. Detta meddelas av författaren till världens första resehandbok, Pausanias, som brukar kallas Periegeten, turisterna. Han levde på 100-talet e. Kr. och ägnade sitt liv åt att resa runt i Grekland och beskriva alla platser och monument han såg, både profana och religiösa, och han anteckade alla gamla historier och myter han hörde. Det blev så småningom tio band som fick titeln Periegesis tes Hellados, Rundresa i Grekland, på latin Descriptio Graeciae. Ur litterär synpunkt anses verket värdelöst, men i alla andra hänseenden är det naturligtvis en guldgruva.

(En helt annan saga säger att konungen i staden

Argos var Inachos, en flodgud i det viktigaste vattendraget med samma namn, nuvarande Panitsa, i landskapet Argolis. Inachos hade en dotter som hette Mykene, och efter henne fick staden sitt namn.)

Historien om Perseus är spännande och har många förvecklingar och sidospår. Den utspelar sig i sagornas och lägereldarnas tid, just före historiens första gryning. Då gick fortfarande gudarna ibland oss, och det var inte alltid så lätt att veta vem som var vem.

En gång, när Zeus var nere på jorden, föll hans blick på den unga flickan Danae. Han upptändes av begär, men att komma till henne var inte så lätt, ty prinsessan Danae var instängd i ett torn. Hennes far Acrisios var son till Abas, konungen i Argos på Peloponessos. Argos var en urgammal grekisk stad, anlagd på slättlandet vid Argoliska vikens inre hörn, 6 km från havet. Slätten är bördig men torr; Homeros kallade staden ”det törstiga Argos”. Staden ligger vid foten av en brant klippa, Larissa (289 m.ö.h.), där försvarsborgen (akropolis, stadsklippan) låg.

Acrisios hade helst velat överta hela makten efter sin far Abas, men det lät sig inte göras, för han hade en tvillingbror och då han inte kunde övervinna denne, måste han till slut acceptera att

riket delades mellan dem båda. Acrisios fick Argos och Tiryns tillföll hans broder Pretos.

Ett orakel hade spått att Acrisios skulle dö för sitt barnbarns hand, och som han bara hade dottern Danae, beslöt han att aldrig gifta bort henne utan lät spärra in henne i ett torn dit ingen man kunde ta sig in för att profetian inte skulle gå i uppfyllelse. Men ingen kan undkomma sitt öde. Zeus fann på råd: han förvandlade sig till ett gyllene regn och på så sätt kunde han närma sig Danae. (Tizian målade scenen flera gånger 1553 och 1554; i den mest kända versionen lyfter amman upp förklädet för att rädda något av regnet som faller ner i form av guldmynt.) Ur denna förbindelse föddes Perseus, som alltså var son till en gud och följaktligen blev halvgud, hero, och i sinom tid skulle han också ofrivilligt döda sin morfar.

Acrisios ville ändå inte acceptera sitt öde, utan när barnet var fött, sattes det jämte sin moder i en kista och kastades i havet. Men kistan flöt i land på ön Serifos i Cykladerna, och där blev de båda upptagna av kung Polydektes. Där växte Perseus upp. Polydektes ville äkta Danae, men hon besvarade inte hans lidelse. Så länge som Perseus var i närheten, vågade Polydektes inte våldföra sig på hans mor, så när Perseus hade växt upp till en kraftfull yngling, beslöt Polydektes att göra sig av med honom och gav Perseus i uppdrag att hämta gorgonen Medusas huvud.

Medusa var ett kvinnligt vidunder som bodde i den avlägsna västern, i närheten av Hesperiderna. Det var en fasansfull, bevingad varelse med ormhår och ormgördel och hennes blick förstenade allt hon såg på. Det var ett omöjligt uppdrag. Det skulle Perseus inte överleva. Men gudarna tog sig an Perseus och skänkte honom magiska föremål till hjälp. Hermes gav honom sina vingade sandaler, som lät honom flyga genom luften, Hades gav honom sin hatt, som gjorde Perseus osynlig, och Athena gav honom sin blanka sköld.

Perseus närmade sig Medusa medan hon sov och använde skölden som spegel för att orientera sig i rummet, och så kunde han hugga huvudet av Medusa utan att se direkt på henne och utan att själv bli sedd. Det avhuggna huvudet (*gorgoneion*) behöll egenskapen att förvandla den som såg det till sten. Med huvudet **i handen drog Perseus bort genom luften. Blodet** dropade ner på marken, och ur det föddes en

mängd odjur och ormar, men också den underbara hästen Pegasos, som var frukten av havsguden Poseidons umgänge med Medusa.

Vägen hem till Argos var lång, och Perseus begav sig därför först till Atlas borg och begärde gästvänskap, men blev inte insläppt. Förargad gick han fram till Atlas själv, vilken som vanligt stod och stöttade himlavalvet, och höll fram Medusas huvud mot honom. Atlas förvandlades genast till sten och blev till en hel bergskedja i norra Afrika. Sedan fortsatte Perseus österut, över Libyens kust till Etiopien.

Foto: Claes Göran Ström

I Etiopien härskade Kefeus. Hans gemål Kassiopeia var en stor skönhet, och en gång hade hon skrutit med att hon var vackrare än nereiderna, havsguden Nereus sjuttio döttrar. De personifierade Egeiska havets solglittrande vågor och framställs som vackra, ljusa nymfer som leker bland tritoner och delfiner och ger seglaren en lycklig färd. (Man kan se dem på Nationalmuseet i Stockholm, i en målning av François Boucher, *Venus triumf*, från 1740.) Denna förhävelse förtörnade Poseidon, som var en av huvudgudarna och broder till Zeus, men utan dennes goda lynne. Poseidon hade häftigt temperament, och om man ville ha en god seglats, gällde det att hålla sig väl med honom. Vid Kap Sunion, inte långt från Aten, står ruinerna av det vackraste Poseidontemplet med numera elva pelare lyft som en lyra mot arkipelagen, besjunget av Hjalmar Gullberg.

I sin vrede skickade Poseidon ett havsvidunder, som hotade att ödelägga Etiopien. De olyckliga invånarna vände sig till Zeus Ammons (Ammon-Ras) orakel i Tebe och fick beskedet att den enda boten vore att offra prinsessan Andromeda, Kefeus och Kassiopeias dotter, åt vidundret. I sin nöd såg sig kungaparet ingen möjlighet att undkomma denna begäran, och Andromeda placerades naken och bakkunden på en klippa i havet. **Linné såg henne där. ”Då jag henne / rosling, Andromeda polifolia/såg, föll mig före Andromeda, av poeterna avbildad. Ju mer jag på henne tänkte, ju mer kom hon överens med denna ört. Så att om poeten just satt sig före, mystice att beskriva henne, hade hon aldrig bättre träffats. Andromeda beskrives varit en extraordinär jungfru och fruntimmer, vilkens kinder hava ännu hunnit denna skönheten ... / Roslingen/ är bunden mitt uti vattnet, hon står alltid på en tuva i våta kärren, såsom på en klippa i havet, bunden ... ; hon står i vattnet till knäs ... Stadigt är hon omgiven med förgiftade drakar och djur, i. e. stygga paddor och grodor, vilka om våren här blåsa, då de paras, vattnet på henne. (Lappländska resan, 1732).**

Perseus dräpte vidundret, förvandlade det till sten och befriade Andromeda samt tog henne till äkta. Det fanns dock rivaler, bl. a. Kerberos, den trehövdade hunden som vaktade ingången till dödsriket, och Fineus, hennes förste trolovade. Vid bröllopfesten uppstod en häftig strid mellan Fineus och Perseus, som förstenade denne och de andra rivalerna med medusahuvudet. Nu vände Perseus hemåt till Serifos med sin maka. Polydektes skulle just fullborda sina avsikter mot Danae, men Perseus förstenade honom. Därefter överlämnade han huvudet till Athena, som fäste det på sin egid (bröstpansar), där man ännu kan se det på antika skulpturer. Även de magiska redskapen återbördades till sina rätta ägare.

Sedan begav sig Perseus till sitt fädernehem Argos med sin maka och sin moder. Där råkade han ofrivilligt döda sin morfar med en diskus, just så som oraklet hade spått. Under dessa förhållanden ville han inte efterträda morfadern på Argos tron, utan avstod den till sin kusin Megapenthes i utbyte mot Tiryns samt grundade städerna Mykene och Mideia. Han fick flera söner med Andromeda och blev kung i Tiryns och

stamfader för en frejdad hjälteätt, perseiderna. Efter sin död blev Perseus upptagen till himlen och dyrkades som hero på flera platser i Grekland. Han förvandlades till en stjärnbild, och samma eviga ära tillkom även Andromeda och hennes föräldrar Kepheus och Kassiopeia. Ovidius berättar om detta i sina Metamorfoser. Här slutar sagan om Perseus.

Sagan var oerhört populär och den förekommer i många varianter. Perseus namn lever ännu i Mykene: den klara, kalla källan, öster om Akromykene (stadsberget) vid Zarabergets fot innerst i Argolisdalen, heter Perseia, Perseuskällan.

Om vi nu försöker förankra sagan i den historiska verkligheten, finner vi att den äldsta metallen som människorna lärde sig använda var guld. Man kunde göra underbart vackra smycken av guld, men till vapen duger det inte, det är för mjukt. Detta var den verkliga guldåldern. Men omkring år 2000 f Kr lärde man sig att blanda koppar och tenn till brons. Brons är hårt och mycket lämpat för vapen. Nu tog utvecklingen ett stort steg framåt. Man kunde göra effektivare redskap och vapen, svärdet uppfanns, jordbruket kom igång på allvar och alla människor behövdes inte längre i jordbruket utan samhället differentierades och det uppstod en krigarklass. De första städerna byggdes och skriften uppfanns. Om Perseus kunde skriva, gjorde han det troligen i Linear B.

Perseus grundade Mykene, säger sagan. Det bör ha skett någon gång före 1600 f Kr. Han byggde staden på en ås som skjuter ut från berget Tretos, 10 km från Argos. Kungaborgen var ett präktigt palats, omgivet av starka murar och med den berömda lejonporten. Mykene blomstrade och blev snart Greklands ledande stad, den yppersta representanten för den mykenska kulturen under bronsålderns höjdpunkt.

Tiryns, där Perseus bosatte sig med sin familj, var redan då en gammal stad, byggd på en kalkstensklippa på Argolisslätten några mil söder om Mykene, åtta km från havet. Kungapalatset var ståtligt inrett. Några vackra fresker och en alabasterfris finns fortfarande kvar. Borgen var omgiven av en väldig, cyklopisk mur och med en port liknande Lejonporten i Mykene. Muren står fortfarande delvis kvar, sju meter tjock, och där den är försedd med torn, förrådkammare och gångar, ända till sjutton meter tjock. Vi mås-

te komma ihåg att på Perseus tid stred man inte längre man mot man med primitiva stenvapen, utan soldaterna var organiserade i en armé, de hade hästar och de var beväpnade med svärd och sköldar.

Perseus sonson Eurystheus figurerar i historien om Pelops, som instiftade de Olympiska spelen. Han hyste agg till sin frände Herakles (Hercules) och tvingade honom att utföra de tolv stordåden. (Ett av dem bestod i att hämta de gyllene äpplena från hesperidernas trädgårdar, som kanske låg på Kanarieöarna. Men det är en annan historia.) Därmed började Mykenes förbannelse: de krigiska dorerna invaderade Grekland under ledning av Herakles ättlingar, herakliderna, omkring 1100 f. Kr. De trängde in från norr över Korintviken och erövrade den mykenska kulturens städer och borgar. Mykene självt förföll. Av den stolta staden blev en obetydlig småstad, som var helt beroende av Argos. Mykene drogs in i perserkriget och förstördes 468. Järnåldern började.

Den vanliga uttolkningen av Pausanisas text är

inflätad i inledningen. Men den ordagranna översättningen lyder: ”Jag har också hört att Perseus var törstig och hittade en svamp, och drack vattnet som flöt från den, och i tacksamhet däröver döpte han platsen till Mykene.”

Om man läser att Perseus använde svampen som kopp, får man tänka sig att det rörde sig om en ung skivling. Rörlingarna är flata under. En ung snöbollschampinjon skulle mycket väl kunna tjäna som kopp. Men det står faktiskt ”vattnet som flöt från den”. Vad kan det betyda? Pressade han ut vattnet ur den? Ordet vatten används ofta om vätskor i allmänhet, inte bara H₂O. Bruket av svamp som drog är urgammalt, kanske ännu äldre än konsten att göra vin. Hallucinogena svampar i kulten är känt från bl. a. Mexico, och flera folkstammar i Sibirien använde röd flugsvamp som berusningsmedel en bra bit in på 1900-talet.

Om Perseus gav sin stad namn efter en svamp, kan det inte ha varit en svamp vilken som helst. Den måste ha gjort djupt och behagligt intryck på honom. Eufori i samband med svamp för väl närmast tankarna till röd flugsvamp. Vi har alla hört talas om hur korjakerna, och kanske också de nordiska bärsärkarna, berusade sig med flug-

svamp. Men av flugsvamp får man inte bara hallucinationer utan även illamående, kräkningar och diarré, och kanske ordentligt ont i magen. Om man äter en svamp eller dricker saften av den och blir sjuk, är det inte troligt att man uppkallar en nygrundad stad efter den. Därför var det säkert inte en flugsvamp – av röd flugsvamp (*Amanita muscaria*) hade Perseus blivit sjuk med obehagliga symptom, av vit eller lömsk flugsvamp (*Amanita virosa* och *phalloides*) hade han troligen dött.

Ett bättre val vore *Gymnopilus spectabilis*. Den växer inte i norra Europa och har inget svenskt namn, men japanerna kallar den Den skrattande svampen. Den växer i knippor på stubbar och ruttnande ved och liknar aptitliga, nygräddade bullar. Det går alldeles utmärkt både att pressa saften ur den och dricka ur den och den ger snabb effekt, ofta inom tio minuter. Den ger till en början en känsla av eufori och föremålen får levande, vibrerande färger som ökar när man sluter ögonen. Det fortsätter med ett fyrverkeri av färger och flytande, drömlika bilder. Man får en oemotståndlig lust att skratta av glädje. Vid större dos påverkas de djupa senornas reflexer, så att man får svårt att hålla sig stilla. Man dansar och hoppar och springer, hela tiden skrattande. Ruset varar mellan fyra och fem timmar, och det egendomliga är att efteråt får man varken huvudvärk eller bakrus (i motsats till röd flugsvamp). I flera dagar efteråt känner man välbefinnande och frid, nästan eufori.

Den aktiva substansen i *Gymnopilus spectabilis* är psilocybin som är vattenlösligt. Om Perseus pressade ut vattnet ur svampen, som Pausanias antyder, blev dosen högre. Använde han den som kopp fick han kanske ett mycket svagt, men behagligt rus.

Psilocybin är också den aktiva substansen i Liberty caps, *Psilocybe semilanceata*, som var populära bland amerikanska studenter i början på 80-talet; så populära att hallucinogen svamp hamnade under narkotikalagen.

Som rusmedel betraktat verkar psilocybin stå skyhögt över både alkohol och andra droger. Man bli lugn och glad, det varar länge och man har inga obehag efteråt. Psilocybin anses inte tillvänjande.

Perseus kom kanske inte dithän att han började dansa och sjunga, men han kände sig säkert glad och lätt, och såg allt i vibrerande rosenrött. Detta var en bra plats att anlägga en stad på. Här skulle invånarna bli lyckliga. En stad, värd att bära namn av svampen.

Ingegerd Hosinsky

Källor:

Boethius, A.: Greklands historia, i Bonniers illustrerade världshistoria, del 1 1929

Habicht, Chr.: Pausanias guide to ancient Greece. University of California Press (1985) 1998

Henriksson, A.: Antikens historier. Bonniers förl. 1958

Linné, C. von: Lappländska resan, 1732 (1960)

Moreno, G., Garcia Manjon, J. L. & Zuagaza, A.: La Guia de Incafo de los hongos de la peninsula Iberica. Ed. Incafe, Madrid 1986

Mossberg, B., Nilsson, S. & Persson, O.: Svampar i naturen. Wahlström & Widstrand 1977, del 1

Odyssén, övers. Erland Lagerlöf, kommentar av Gerhard Bendz. Gleerups 1957

Ohlmarks: Resa till Greklands gudar. Wahlström & Widstrand 1962

Epoca, rivista mensile (Italien) no 1616, 29/9 1981

Gran Diccionario Enciclopedia Plaza, Barcelona 1992

Nueva Enciclopedia Larousse (Spanien)

Nordisk Familjebok, 2 uppl.

Svensk Uppslagsbok, 2 uppl.

Hur gick det?

Långfredagsvandring

Det blev inte riktigt det vårväder vi hade tänkt oss, men det blev inte heller det snöoväder som man kunnat befara. Det blev helt enkelt en skön vandring i lätt snöfall. Med Mats Gullberg som kunnig ledare kommer man ofta till platser som man inte har besökt eller ens tänkt på, trots att de finns så nära – den här gången t.ex. spåren av den försvunna militära verksamheten på Gärdet, Nobelparken och de små skogsstigarna på norra Djurgården, bakom Kaknästornet. Detta var en av de STF-vandringar som Mats bjuder in också FNSiN till. Inalles blev vi 15, varav 5 från FNSiN, inklusive Mats.

Vädret må se avskräckande ut – men man brukar inte ångra sig, när man väl har gett sig ut och upplevt något.

Anders Schaerström

Trädvandring

4 juni i Bergianska trädgården

Eva Innings hade omtänksamt nog förberett varsin lista åt oss med namnen på de 50-tal träd vi skulle få se under vår vandring. Det var till

god hjälp för att efteråt minnas alla träd, både vanliga och mer exotiska. Bland de sistnämnda kan nämnas svarttall med ca 20 cm långa barr, persikoträd, tulpanträd och ginkgo biloba. Om ginkgo biloba, även kallat kinesiskt tempelträd, läser jag i Wikipedia att det är mycket robust och långlivat. Det äldsta exemplaret man känner till finns i Kina och är omkring 1250 år gammalt.

En ontariopoppel imponerade med sina 27 meter. Valnötsträd växer också i Bergianska och under ett träd fann jag en nöt som jag tog hem. Den är lite längre och smalare än de valnötter jag köper hemma i affären.

Vi var ute för att titta på träd, men ett gällt klyh-klyh-kly-kly-kly som hördes från ett träd fick några av oss att göra en liten avstickare. En grön-göling satt högt uppe i ett träd och det tog en stund innan vi fick syn på den skygga fågeln, som satt halvvägs dold bakom trädstammen.

Två och en halv timme gick fort och 15 nöjda vandrare återvände hem och jag hade mycket ny trädkunskap med mig hem.

Nu återstår bara att försöka knäcka valnöten. En vanlig nötknäppare visade sig inte vara till någon hjälp.

Gunnel Wallén

Nattvandring

Det samlades 11 personer från fyra föreningar; STF, VF, Össeby hbf och Katarina IF, som ville vandra med mig men från FNSiN kom ingen i år.

En härlig kväll när vi startade kl 22.25 och gick över ängen till Nedre Rudasjön, där ungdomar fiskade och umgicks vid eldar kring sjön och en raket sköts iväg. Snart kom vi upp på frisbeeängarna och gick sedan ner i gångröret under Jordbrovägen, över den breda spången över träsket, och sedan brant uppför genom skogen på en liten skogsväg och in i skogen. Vi tog rast vid midnatt. Smörgåsarna smakade förträffligt, luften var småkyllig och det blev en kort rast på cirka 30 min. Vi hann inte gå länge förrän regnet kom och det följde oss resten av natten till målet i Paradiset.

Stora rasten tog vi vid sjön Öran. Vandringen lades delvis om pga hala stenar och rötter, men upp till Tornberget bar det. Vid Tornbergasjön såg vi två tranor spankulera. Vi rastade i en raststuga och det var skönt att sitta inomhus och slippa regnet. Sedan var det bara ca 2 km till torpet för nästa stopp, tills det var dags att gå ner till bussen kl 08.20 och starta hemresan. Det var det härligt att komma hem och byta till torra kläder efter en trevlig natt, tyckte alla vandrarna.

Mats Gullberg

Gotska Sandön

Vi startade vår resa på Nationaldagen och for ner från Solna till Nynäshamn där vi träffade övriga deltagare. Några hade åkt till Nynäshamn redan dagen innan och hunnit med att handla i fiskaffären inför resan. Förväntningarna var lite lågt ställda då det verkade kunna bli blåsigt, blött och kyligt under vår vistelse på ön. Upplevelserna är de samma men man njuter inte lika mycket om man är frusen och blöt.

Överresan var mycket lugn och trevlig och vi kunde lägga till på stranden och fick en kort promenad upp till lägerplatsen. Efter upppackning och iordningställande av våra tält och stugor tog vi en promenad förbi Kapellet, Gottbergs lada och ner till Elefanten där en mängd Svärdsysslor

I kapellet

visade sig från sin vackraste sida. Vi vandrade vidare ut till stranden och runt Bredsandsudde för att komma tillbaka till lägret där vi avnjöt vår middag utomhus.

På torsdagen startade vi upp på morgonen mot Höga åsen och fortsatte sedan ut mot stranden där vi såg några sälar ute vid Säludden. Vi såg även ett antal ejdrar med ungar men i betydligt mindre antal än det brukar vara. Vädret blev bara bättre och bättre med mestadels sol, svag vind som svalkade och en behaglig värme. När vi tog lunchrast vid "Tomtebo" var det några som badade. Ulla grävde upp ett myrlejon så att jag skulle få se hur det såg ut. Inte så lejonartat, men med imponerande käkar. Vandringen fortsatte förbi ryska kanonerna och till Nymans där vi drack oss otörstiga och fyllde på våra vattenflaskor. På vägen såg vi rödsysslor som hade börjat slå ut. Även stora bestånd av getrams och ett fint exemplar av St Pers nycklar såg vi på vägen. Sedan fortsatte vi till Gamla gården. Där kunde vi konstatera att om vi gav oss iväg i snabb marsch hem så skulle vi hinna med fyrvisningen men vi valde att stanna ett tag på ängen och betrakta några törnskator. Vi fortsatte sedan hem till lägret och kvällsmaten. Det blev en promenad på ca 3 mil den dagen.

Vädret var lika bra på fredagen och vi begav oss upp över ön för att se om vi kunde hitta igen ett antal räls-högar som skall finnas. Erik hade hittat dem ett tidigare år och hade en bra uppfattning om var de skulle finnas. När vi kom fram till området där de borde finnas bildade vi en skallgångskedja och vandrade in ifrån stigen. De borde finnas cirka 100 till 150 meter in. När vi kommit in ett par hundra meter stannade vi och delade linjen åt två håll och vandrade tillbaka och nu hittade vi den första högen i stort sett direkt. Vi hittade fyra av de rälshögar som skulle finnas ute i skogen. Vi tog sedan kompasskurs ned mot stigen som leder till Gamla gården och gick rakt igenom skogen. Det var en spännande vandring eftersom vi började tro att vi hade kommit vill men till slut kom vi fram till stigen och var strax nere vid Gamla gården. Återigen satt vi i solen och tittade på törnskatorna i topparna av de stora enarna på ängen. Sedan gick vi längst efter stranden tillbaka mot lägret. På vägen tittade vi på den fascinerande leopard-sandstenen. När vi nästan var framme gjorde vi en avstickare för att se på majvivorna som stod i full blom. Vi avslutade dagen med en promenad till klinten för att se solen gå ned i havet.

På lördagsmorgonen var det regntungt i luften och det hade regnat lite under natten så frukosten åt vi alla under tak. Det skulle vara visning av Nymans stugan efter lunch så de flesta gav sig iväg söderut för att kunna vara med på visningen. Jag och Eva tog det lugnt för att vila upp fötterna som tagit en del stryk under dagarna innan. Efter att ha laddat ner en app som skulle kunna kombinera kameran och GPSen i telefonen

Spår av spår:

vandrade vi tillbaka till samma ställe som dagen före för att se om vi skulle kunna fotografera räls högarna och få koordinaterna angivna på bilderna. Vi försökte sedan hinna över till visningen men gav upp då tiden blev knapp och det inte är meningen att man skall stressa när man är på Ön. Innan middagen hann vi med visningen av fyren. Det är roligt att höra historiken kring fyrverksamheten på ön och att komma upp och få den strålande utsikten över ö och hav. Mat och dryck utomhus även denna dag som firades med champagne då det var Evas och min bröllopsdag.

Söndagen inleddes med packning och städning av våra tält och stugor. Sedan spred vi oss över ön för att titta på de vackra blommorna en sista gång innan båten lämnade ön. Vädret var nästan lika fint på hemvägen som på nedvägen så vi behövde bara gå till Las Palmas för att stiga ombord.

Sammanfattningsvis kan man säga att en resa till och vistelse på Gotska Sandön är fantastisk. Ljudet på ön är så naturligt, havets brus, fåglarnas läten, vindens sus. När vi satt och vilade en dag så kom det ett flygplan och flög förbi och då insåg man att man har vant sig vid den tystnad som råder där. Att vandra på stigarna och nästan sjunka in i sig själv att vandra steg för steg i denna lugna miljö är fantastiskt. Har du inte varit med så boka redan nu in nästa års resa. Prata med vänner och bekanta om de inte vill följa med och uppleva denna livsnjutning. Efter dessa dagar på Sandön känner jag mig flera år yngre än innan jag åkte. Vad är en retreat emot detta. Intet!!

Text: Eric och Eva Bolander Foto: Ulla Munkhammar och Göran Olofsson

Rekognosceringstur

kallade Eva Innings turen till Hållnäs-halvön i Uppland den 16 juni, men jag tycker att vi fick en riktig heldagsutflykt i sann ”vi upptäcker tillsammans” anda.

Huvudattraktionen var guckusko som Eva hade fått tips om att skulle finnas rikligt på Hållnäs-halvön. Och vi hittade dem! De växte vackert grupperade i små skogsgläntor, dock inte i massor. Under Evas sakkunniga ledning fann vi även andra orkidéer och rara örter.

Lunchen åt vi vid ett fiskeläge vid havet. Vi tittade även på ett gravfält och på hemvägen stannade vi en stund vid vackra Lövestabruk och vid Dannemora gruva, där vi tog en promenad och tittade på de gamla gruvanläggningarna. Den största sevärdheten är det gamla dagbrottet Storrymlingen, ett 200 m långt och 100 m djupt håll. Här ser man rakt in i medeltiden då malmbrytningen började på orten. Lördagsfrid rådde över byn, knappt en människa ute, men från gruvan hördes ett taktfast dunkande. Det är spännande att denna gamla gruva åter är i gång.

På hemvägen summerade vi dagens lite ovanligare växtfynd till drygt trettio arter samt konstaterade att det finns mycket, både natur och kultur, att se i Uppland.

Vi var sju personer i två bilar.

Soili Bisi-Ström

Foto: ClaesGöran Ström

Ett dygn i Jädraås

Man behöver nog inte vara någon utpräglad järnvägsnörd för att uppskatta vad vi upplevde i Jädraås ett veckoslut i början av augusti. Vi blev åtta deltagare som samåkade och angjorde Jädraås

vid pass kl 15 på lördagen. Efter att vi inkvarterat oss i Jädraås herrgård tog Mats Gullberg hand om oss och ledde oss på drygt tre timmars vandring på bangården och in i den ena verkstaden efter det andra lokstallet. Efter middagen tog Mats oss med på ytterligare en vandring i närmare två timmar längs en skogsväg, där smultronen just hade nått lagom mognad, till en hytta och en smedja, där vi tack vare honom fick komma in. Människorna, eldarna och ljuden är borta, men byggnaderna står kvar; bland ugnar och kvarlämnade smidesverktyg växer rallarros, älggräs och brännässlor.

Genom skogen skymtade vi byn, som Ralph Erskine har konstruerat, och vindkraftverken som blir allt fler. Den norrländska skymningen föll och innan vi kommit tillbaka till herrgården hade den nästan fulla månen gått upp över skog och sjö så att en trolsk nattstämning smög sig på. På söndagen hann vi med ytterligare ett varv i smedjan innan vi steg på ångtågets första avgång, där Mats fortsatte berätta vid sidan av sin funktion som bromsare. Det blev ett slags nostalgitripp som väckte svaga barndomsminnen, åtminstone hos somliga, och samtidigt en historielektion om järnhantering och järnvägar. Mats berättade, vi frågade, Mats svarade – om allt från ångpannor till ortnamn.

På återvägen hann vi med att ägna halvannan timme åt Wij trädgårdar i Ockelbo.

Järnbruken kom till på 1670-talet, men järnhanteringen i trakten har förstas avsevärt längre anor än så. På 1800-talet förbättrades transporterna mellan gruvor, bruk och skog tack vare Dala-Ockelbo-Norrunds Järnväg (DONJ). Brukens verksamhet upphörde slutligt 1942. Järnvägen lades ned 1970, men då stod järnvägs-

föreningen redo att ta över. Idag har föreningen har hand om ett sjuttiototal vagnar, fem lok samt dressiner och andra fordon. Entusiasmen imponerar.

Man kan ta sig till Ockelbo med tåg (det är t.o.m. möjligt att kombinera SL-pendeltåg, Upp-tåget och X-tåget), men sista sträckan Ockelbo - Jädraås behöver man bil. Vi kunde ha valt något billigare logi med vandrarhemsstandard men valde det bekvämare alternativet B & B samt tvårätters middag på herrgården. (Det ångrade vi inte.)

*Text: Anders Scharström
Foto: Hans Kvarneby*

På hemsidan finns fler av Hans fina bilder från Jädraås.

Information:

Museisällskapet Jädraås-Tallås Järnväg:

<http://www.jtj.org/>

Jädraås herrgård:

<http://www.jadraasherrgard.se/>

Picknick på Tivoliudden

8 augusti

Uppemot 10 personer hade hört av sig och varit intresserade av sensommarpicknicken vid Brunnsviken, men vädrets makter var inte på vår sida den här gången. Trots ett ganska envist regn fick vi tre som trotsade de nämnda makterna en riktigt mysig stund under en skyddande ek vid Kraus' grav. Nästa år försöker vi igen!

Erik Elvers

Runstensvård

Sista måndagen i augusti var det dags för vår årliga visitation av den runsten FNSiN är fadder för. Vi var nio medlemmar som borstade stenen och samtidigt konstaterade att vår sten är både välskött och väl bibehållen. Snart är det dags att fira 20-årsjubileum! Stenens text lyder: ANUN- DER OCH TORKIL DE LÄTO RESA STEN EFTER ASGÖT I övre delen av stenen är ristat ett kors, vilket visar att de som lät rista stenen bekände sig till kristendomen, och stenen bör vara från senare delen av 1000-talet.

Den sedvanliga picknicken avnjöts efter avslutad borstning i solen framför Karlbergs slott bland närgångna gräsänder både honor och eklipser.

Eva Innings

Foto: Lars Innings

Gillberga gryt

Tala om att upptäcka tillsammans! En fuktig söndag i början av september gav vi oss iväg för att bekanta oss med grottan Gillberga gryt i de djupa skogarna utanför Hallstavik. Blockgrottan, som troligen har bildats genom ett jordskalv när inlandsisens tryck lättade, finns i svårtillgänglig terräng nära ett kärr. Vi började käckt vandra på den kortaste stigen enligt kartan men kärret hade brett ut sig efter den regniga sommaren. Vi vände och prövade en omväg – och hamnade i en vidsträckt sumpskog. Då prövade vi att med karta och kompass gå genom stiglös terräng och nådde en höjd där vi stannade för att ta lunch. På vägen hittade vi massor av svamp, såsom

blodrisk, fingersvamp, kantareller, trattkantareller, svart trumpetsvamp och allehanda ”läksoppar”.

Sedan åkte vi till Edebo där vi besiktigade den vackra kyrkan och kyrkogården, därefter det attraktiva Skebobruk med sitt intressanta och väl-ordnade bruksmuseum.

Grytet? Nej, vi lyckades faktiskt inte ta oss dit genom kärren. Men vi gör ett nytt försök vid en torrare årstid. Det blev ändå en oförglömligt dag. Nio deltagare.

Anders Schaerström

Närke/Bergslagsresan

Årets landskapsresa, till Närke och Bergslagen, genomfördes av 15 personer i mitten av augusti. Vi hade ett vandrarhem i Örebro som bas.

Närmare rapporter kommer i nästa NOS men det kan nämnas att vi under 5 intensiva dagar besökte: Onsdag 15 Göksholm, Kvarntorpshögen, Wadköping; Thursdag 16 Naturens Hus / Vattenriket i Örebro, Utåset, Svea Älv, Tångåråsa kyrka, Riseberga kloster; Fredag 17 Järle stn, Måltidernas Hus i Grythyttan, Loka Brunn, Nora, Pershyttan; Lördag 18 Ängelsberg, Fagersta järnvägsstn, Elsa Anderssons Konditori i Norberg, Riddarhyttan, Lindesberg; Söndag 19 Strömsholm, Sala Silvergruva, Aguélimuseet i Sala.

Dessutom besökte några av deltagarna t ex Örebro Slott, Grythyttans möbelfabrik och Skärmarbodabergen. Trots att Närke är ett ganska litet landskap blev det ganska mycket bilåkning, ca **130 mil inkl resorna från och till Stockholm.**

Erik Elvers

I nästa nummer av NOS kommer det säkert mycket mer om Närkeresan.

Höstvandring

Vi var 8 vandrare, som en vacker septemberdag, följde Erik på en ca 10 km lång vandring mellan Åkersberga och Rydbo. Vi började med att titta på ett gammalt gravfält ifrån järnåldern. Kjell Linnér som deltog kunde snabbt hitta de olika gravarna samt uppskatta deras ålder. Vi fortsatte därefter till Gottsunda fornborg, som troligen byggdes för ca 2000 år sedan. Där intog vi vår lunch och hade en vacker utsikt över omgiv-

ningen. Vid fornborgen dök Kaj upp så vi blev tio vandrare. Kjell berättade mer om denna fornborg samt andra liknande byggnader. Efter lunchen fortsatte vandringen mot Rydbo. För att undvika en aggressiv hund så promenerade vi längs järnvägen. Erik höll koll på tågtiderna så att vi inte blev överkörda av något tåg. Efter ett tag hittade vi en trevlig väg genom skogen som dock avbröts av ett träsk som vi fick ta oss förbi, stärkta av de tranbär som växte där. Under vandringen hade vi många trevliga diskussioner.

Anders Tunevi

Ornö med Kjell Linnér

Det var en sådan dag då det känns att september kan ge en sorts nådatid av sommar, den dagen då vi fick den utlovade arkeologiska vandringen på Ornö.

Vi började med att se på öns centrum kring Kyrkviken med sockenstugan, klockargården, kyrkan, det rosirska gravkoret och det stora gruvhålet. En oväntad och angenäm upplevelse var att Ornö-bon Bengt Dennis bjöd in oss att se på hans vackert och hänsynsfullt renoverade parstuga och verkstad. Sedan tillbragte vi några timmar i bronsåldern vid Långviken och Hässelmara.

Kjell var i sitt esse och ledde oss hemvant i stiglös terräng till gravrösen och skärvstenshögar, berättade frikostigt om arkeologiska fakta och minnen från sitt inventeringsarbete och kryddade framställningen med glimtar ur sitt äventyrliga liv.

Arkeologiska fakta kan ni läsa mer om och bättre i Kjells artikel (NOS 2000, nr 2, som finns på hemsidan, www.fnsin.nu).

I början var vi åtta deltagare, så småningom avslöt ytterligare två Ornöboende vänner till gruppen..

Anders Schaerström

Havtornsplockning

Det till en början lätt regniga vädret avskräckte ingen av de elva föranmälda havtornsplockarna, och vi fick en fin dag vid Ålands Hav i lugnt väder. Regnet upphörde och det blev efter lunchen, där många kalasade på laxfenor och rökta räkor från Grisslehamn, även ett bad.

Erik Elvers

Program

LARS JONSSONS BILDER

Söndag 21 oktober kl 14.00 Waldemarsudde
Lars Jonsson – närvaro (6 oktober 2012 – 20 januari 2013) Ca 150 nya studier, skisser och målningar av Lars Jonsson visas på Prins Eugens Waldemarsudde. Stränderna, havet och fåglarna kring södra Gotland är hans viktigaste inspirationskälla och målningarna uttrycker en personlig och intensiv känsla för naturen, men resan går vidare från Östersjöns stränder till mer avlägsna trakter som Antarktis och Arktis. Entrépris maxi 100:- (vuxen), pensionär/stud. 80:-, **Kulturarvskortet 50% rabatt på ordinarie entré (100 :-)**, grupp över 10 personer 80:- / person, fri entré för ungdom t.o.m. 18 år
Föranmälan krävs inte men får gärna göras till Erik Elvers e-måle e.elvers(a)bredband.net, och meddela gärna om du har Kulturarvskort eller är intresserad av att ingå i grupp om vi blir minst 10 personer.

”THURIDS KRIG”

Färöisk dokumentärfilm

Måndag 29 oktober kl 18.00
Lokal: Baltzar von Platens gata 11

Andra världskriget gav Thurid den stora kärleken och ändrade allt i hennes liv. Hon mötte den engelske kaptenen Samuel Bingley, som tillhörde den brittiska ockupationsmakten.

Thurid berättar sin historia och vi får en inblick i vilka konsekvenser kriget fick för människorna på Färöarna. Filmen innehåller också en del dokumentära filmsekvenser från fronten i Europa.

Filmen är 33 min. med dansk text.
Vi inleder med en kort introduktion.
Programmet sker i samarbete med Samfundet Sverige-Färöarna.

KAZAKSTAN

Torsdag den 15 november kl 18.00
Lokal: Baltzar, Baltzar von Platens gata 11, Stockholm ➤

Före höstmötesförhandlingarna, kl 18, berättar Elena Teterina om Kazakstan och sina år där och tar oss med på en resa i bilder genom landet.

HÖSTMÖTE

Medlemmarna i Föreningen Natur och Samhälle i Norden kallas härmed till ordinarie höstmöte **Torsdag den 15 november kl. 19**

Lokal: Baltzar, Baltzar von Platens gata 11, Stockholm

Dagordning

1. Val av mötesordförande, mötessekreterare och två justerare
2. Fastställande av röstlängd
3. Mötets behöriga utlysande
4. Fastställande av dagordningen
5. Protokoll från föregående allmänna möte
6. Val av styrelse för 2013
7. Val av revisorer och revisorssuppleant 2012
8. Val av valberedning
9. Beslut om årsavgift 2013
10. Förslag till budget 2013
11. Motioner (skall vara styrelsen till handa senast en månad före höstmötet)
12. Aktuell information om samarbete med andra organisationer etc.
13. Övriga ärenden

SENHÖSTVANDRING VIGGBYHOLM - RYDBO

Söndag 18 november, Viggbyholms stn kl 10.00

Tåg (mot Österskär) från Östra station kl 9.35, från Mörby 9.41, till Viggbyholm 9..56

I fjol höstas gick vi från Stocksund till Viggbyholm och vi räknar med att gå från Åkersberga till Rydbo i september i år (detta skrivs i augusti). Vi knyter ihop de bäde vandringarna genom att gå från Viggbyholm, via det nya bostadsområdet i Hägernäs och Rydboholms slottspark, till Rydbo.

Lunchrast vid Kyrkfjärden vid Rydboholm, medtag matsäck för den och förmodligen ytterligare någon te/kafferast. Vi går på småvägar och stigar, dvs vandringsskor räcker som fotbeklädning, i övrigt kläder efter väder. Anmälan till Erik Elvers, e-mäle e.elvers@bredband.net eller tfn 08-858488 (b) senast fredag 16 nov.

RESEBERÄTTELSE MED BILDER FRÅN SVALBARD

Måndag 26 november kl 18.00

Lokal: Baltzar von Platens gata 11

Jag hade sedan lång tid tillbaka haft en längtan efter att få uppleva Svalbard. I våras såg jag en annons i DN "Svalbard med Ola Skinnarmo". Jag reflekterade inte särskilt mycket över den. När jag för tredje dagen i följd såg samma annons, slog det mig "det är nu tiden är inne - jag ska resa till Svalbard". Det var en överrumplande känsla.

Jag ångrar definitivt inte att jag reste dit. Jag och 60 andra **resenärer hade nio innehållsrika, spännande, stämningsfulla, midsommarljusa dagar** på polarskeppet Polar Quest. Vi gjorde landstigningar med hjälp av gummibåtar. De åtta guidererna och Ola Skinnarmo, som jag naturligtvis blev Ola med, var oerhört kunniga och vi lärde oss massor om historia, kultur, natur, flora (!) och fauna. Jag kommer att visa ett bildspel, som en av guidererna har skapat från resan. Det visar både vad vi såg och oss själva. Jag själv har några bilder, som jag tog med min numera hopplöst

omoderna digitalkamera, i konkurrens med "kanoner" som rasslade loss runt omkring mig. Tyvärr finns det ingen bild på när jag badade i Ishavet nästan uppe vid den 81:a breddgraden.....

Välkomna till att lyssna på min berättelse om min resa!

Ellen Gustafsson

GRÖT, GLÖGG OCH MUMIN

TROLL — Andhämtning i advent

Måndagen den 10 december med start klockan 18.30

Lokal: Baltzar, Baltzar von Platens gata 11.

I vintermörkret gör ljus och gemenskap gott. Alltså samlas vi som vanligt kring gröt, glögg och annan enkel förtäring till ett facilt pris och som alltid blir det en stunds högläsning med anknytning till jul och vinter. För övrigt underhåller vi oss själva och varandra, t ex med minnen från tidigare äventyr och planer för nya.

För att vi skall kunna beräkna behovet av gröt, glögg mm så behöver vi veta i förväg om du tänker komma. Anmäl dig senast dagen före till Birgitta Traxel 08-25 03 35, Soili Bisi Ström, bisi-strom@bredband.net, 08-19 12 52, eller Anders Schærström, anders.schaerstrom@telia.com, 08-758 30 03.

SKIDÅKNING

Någon gång under vintern ...

Eftersom det är omöjligt att i förväg säga om eller när föret blir lämpligt så försöker vi helt enkelt hålla beredskap inför veckosluten och försöker samordna oss för att åka någonstans i Stockholmstrakten - t.ex. i Nackareservatet, i Täby-skogarna eller i Tyresta.

Eventuellt tar vi något mer "after ski" – det bestämmes vi efter omständigheterna.

Hör av dig till någon av oss om du känner dig lockad.

Anders Schærström tfn 08-758 30 03 (b), anders.schaerstrom@telia.com; Sara Mariasdotter, 08-742 66 43 (b), hibiskus47@hotmail.se; Unn Hellsten, 08-6002642 (b) unn.hellsten@kb.se (a), unn.hellsten@telia.com

NOS tipsar

Skidåkning vecka 9 i Tännaldalen

Flera FNSiN-medlemmar brukar tillbringa vecka 9 i Tännaldalen. OBS - Detta är inte ett föreningsarrangemang!

Arrangör är Daniel Ahl: daniel.ahl@str.se. Vill du veta mer kan du även ta kontakt med någon av oss: Birgitta Traxel; Anders Schærström, Unn Hellsten (adresser se sidan 2) eller Sara Mariasdotter (hibiskus47@hotmail.se).

Föreningen Sverige-Grönland Kom och se Grönlands första skräckfilm

Föreningen har fått den fantastiska möjligheten att visa Grönlands första skräckfilm Qaqqat alanngui. Filmen gjordes 2011 av Malik Kleist och Aka Hansen och den har slagit alla tiders publikrekord på Grönland med 20 000 sålda biljetter. Att det inte är fler beror på att filmen är barnförbjuden.

Sex nykläckta studenter åker på en weekendtrip till en avlägsen ö för att fira sin examen. Och märker snart att de inte är ensamma i de vackra omgivningarna. Utan möjlighet till kommunikation med omvärlden får de uppleva hur en av studenterna får halsen brutalt avskuren och helgen förvandlas till en mardröm där det enda de fokuserar på är att överleva.

Filmen är två timmar lång. Den visas söndag den 11 november kl 18.30 i möteslokalen på Helgagatan 36 ingång 9 i Stockholm.

Efter filmen serveras fika till självkostnadspris. Till Helgagatan kommer man med T-bana till Skanstull, uppgång Allhelgonagatan.

Anmäl dig gärna till sylvia.hild@comhem.se (ej obligatoriskt, men utrymmet är mycket begränsat!)

Grönlands mentalitetshistoria och centrala kulturkärnor

Föredrag av Klaus Georg Hansen

Klaus vill med sitt föredrag ge sin syn på Grönlands koloniala historia. Fokus lägger han på en förståelse av historien utifrån den mentalitet

som präglat historien. - vad har vem tänkt när. Här är 1832 ett centralt årtal. Klaus tar också upp skillnaderna mellan europeisk och eskimåisk människosyn. Dessa skillnader leder vidare till helt olika sätt att hantera konflikter. Klaus Georg Hansen har varit chef för Groenlandica och Sisimiuts Museum. Han har också varit chef för Självstyrets statsplanering. Nu är han vice direktör och seniorforskare vid Nordregio i Stockholm. I januari flyttar han tillbaka till Grönland där han blir chef för Ilimarfik-institutet på Grönlands Universitet i Nuuk.

Vi träffar Klaus torsdag den 15 november kl **19 på Nordregio, Holmamiralens väg 10 på Skeppsholmen** i Stockholm. Föredraget och frågestund tar ca 2 timmar. Fika serveras till självkostnadspris. Anmälan till sylvia.hild@comhem.se

Föreningen Norden

Kura skymning

Sollentuna bibliotek måndag den 12 november kl 19.00

Traditionell högläsning under Nordiska biblioteksveckan. (Motsvarande arrangemang kan förekomma på andra platser.)

Östersjöstaternas råd (CBSS)

Tisdag 13 november, kl 15. CBSS-kontoret, Slussplan 9

Samtal med sekretariatets ledning och medarbetare.

Föranmälan senast 12 november till Gunnar Stenarv: 070-546 30 14; gunnar.stenarv@gmail.com.

Ett närmare Norden – försvars- och säkerhetspolitisk reflektion

Tisdag 27 november kl 14:00. Föreningen Norden, Hantverkargatan 29

Inledning av riksdagsledamoten Hans Wallmark (M)

Dagbok från fronten

Tisdag 27 november kl 18:00.

Stadsbiblioteket i Lidingö

Författarafton om Majja Kitunens bok från Vinterkriget och fortsättningskriget. Arrangör: Föreningen Norden i Lidingö. Anita Lalander, Majja Kitunens dotter, medverkar.

